

MEDEDELINGEN EN VERHANDELINGEN VAN HET
VOORAZIATISCH-EGYPTISCH GENOOTSCHAP „EX ORIENTE LUX”

XXXIII

ZIJ SCHREVEN GESCHIEDENIS

Historische documenten
uit het Oude Nabije Oosten
(2500 – 100 v. Chr.)

R.J. DEMARÉE -
edd. K.R. VEEPHOF

Leiden, 2003

„ZONDER SLAG OF STOOT”:
DE VEROVERING VAN BABYLONIË DOOR
CYRUS II DE GROTE (539 V.CHR.)

JAN TAVERNIER

INLEIDING

12 oktober 539 v.Chr. is een uiterst belangrijke datum in de geschiedenis van Babylonië. Het is namelijk de dag waarop de stad Babylon vrij gemakkelijk ingenomen werd door de troepen van Cyrus II de Grote, de koning van het Achaemenidische rijk. Babylonië zou vanaf dan nooit meer bestuurd worden door een eigen Babylonische koning (afgezien van enkele Babylonische opstandelingen die trachtten de Perzen uit hun gebied te verjagen, zonder resultaat overigens). De regio bleef in Perzische handen tot 331, daarna werden de Grieken er baas tot 144. Van 144 v.Chr. tot 224 n.Chr. was Babylonië Arsacidisch, daarna was het in handen van de Sassanieden tot 642. Zowel de Arsacieden als de Sassanieden waren Iraanse dynastieën.

De verovering van Babylon door Cyrus was geen alleenstaand feit. Reeds toen Cyrus in 550 v.Chr. de macht greep in het Medische rijk en zich daardoor op hetzelfde niveau hees als de grootmachten Babylonië (onder koning Nabonidus), Egypte (onder farao Amasis) en Lydië (onder koning Croesus) werd duidelijk dat wrijvingen en uiteindelijk confrontaties niet zouden uitblijven. Na de uitschakeling van Lydië vestigde Cyrus zijn aandacht op Babylonië en de laatste jaren voor 539 werd het steeds duidelijker dat het tot een confrontatie zou komen tussen het Achaemenidische rijk en de Neo-Babylonische staat. In deze bijdrage worden enkele spijkerschriftteksten en één Griekse tekstpassage voorgesteld, die betrekking hebben op de periode 550-535. Daarop volgt een synthetische beschrijving van de politiek-militaire geschiedenis van Babylonië in die periode.

BRONNEN

Tekst 1: de Nabonidus-kroniek (ABC 107-108 ii 15-18): 547-546 v.Chr.

¹⁵ In de maand Nisannu^a mobiliseerde Cyrus, de koning van Parsu,^b zijn leger en ¹⁶ stak de Tigris over onder Arbela. Tijdens de maand ayaru^c trok hij op tegen Lydië^d. ¹⁷ Hij versloeg zijn koning, ontnam zijn bezittingen en stationeerde er zijn eigen garnizoen [...]. ¹⁸ Daarna bleven de koning en zijn garnizoen er [...].

^a I.e. april-mei 547 — ^b Akkadische vorm van Perzië (i.e. de huidige Färs-provincie in Iran), Oud-Perzisch Pārsa — ^c I.e. mei 547 — ^d Over welk land het hier precies gaat, is onduidelijk. Mogelijkerwijs gaat het om Lydië. Daartoe zijn lezingen zoals *Lu*¹-[*ú-du il-li*]*k* (Grayson 1975) of *Lú*-[*ú-di il-li*]*k* (Glassner 1993) voorgesteld. Een ander voorstel is *Zu-x*-[] (Lambert en Sachs, apud Galling 1964).

Tekst 2: de Nabonidus-kroniek (ABC 108 iii 1-3): 540-539 v.Chr.

¹ [...] Gedood / Verslagen [...] ² [...] Ištar Uruk [...] ³ [...] troepen van Perzië^a [...]

^a De tekst luidt: *ERÍN.MEŠ šá māt Pa[r-su]*. Ondanks het feit dat sommigen *Ta[m-tim]* lezen ('het Zeeland', het gebied in het uiterste zuiden van Mesopotamië), wordt een lezing *Pa[r-su]* heden ten dage aangenomen.

Tekst 3: de Nabonidus-kroniek (ABC 109-111 iii 8-28): 539-538 v.Chr.

⁸ In de maand^a... kwamen de goden van Marad, Zababa en de goden van Kiš, Ninlil en de goden van ¹⁰ Hursagkalama binnen in Babylon. Tot het einde van de maand Elūlu^b kwamen de goden van Akkad... die boven *IM* en beneden *IM*^c Babylon binnen. De goden van Borsippa, Kuta en Sippar kwamen niet binnen in Babylon.

Toen Cyrus in de maand Tašrītu^d bij Opis op de oever van de Tigris een veldslag uitvocht tegen de troepen van Akkad trokken de soldaten van Akkad zich terug. Hij deed zich tegoed aan plunderingen, hij slachtte de soldaten af. Op de 14de dag^e werd Sippar zonder slag of stoot ingenomen. ¹⁵ Nabonidus vluchtte. Op de 16de dag^f kwamen Ugbaru^g, gouverneur van de Guteërs^h, en het leger van Cyrus Babylon binnen, zonder slag of stoot. Vervolgens werd Nabonidus, die zich teruggetrokken had, gevangen genomen in Babylon. Tot het einde van de maand omsingelden de schild(-dragende troepen) van de Guteërs de poorten van Esagil. Er was evenwel geen onderbreking van de rituelen in Esagil of de andere tempels en geen enkele rituele datum werd overgeslagen. Op de derde dag van de maand Arahsamnuⁱ kwam Cyrus binnen in Babylon. Waterzakken werden voor hem gevuld. Er was vrede in de stad toen Cyrus zijn vredeswensen uitsprak voor ²⁰ gans Babylon. Gubaru^j, zijn districtsgouverneur, benoemde de gouverneurs in Babylon. Vanaf de maand Kislimu tot de maand Addaru^k keerden de gōden, die Nabonidus naar Babylon had doen komen, terug naar hun heilige plaatsen.

Op de nacht van de 11de dag van de maand Arahsamnuⁱ stierf Ugbaru. In de maand [Addaru] stierf de vrouw van de koning. Vanaf de 27ste dag van de maand Addaru tot de derde dag van de maand Nisannu^m was er een officiële rouwperiodes in Akkad. Alle mensen ontblootten hun hoofden.

Toen op de 4de dagⁿ Cambyses^o, de zoon van Cyrus, naar ²⁵ E-ningidar-kalammu-summu^p ging, overhandigde de beambte van het scepterhuis van Nabû

hem de scepter van het land. Wanneer Cyrus aankwam in Elamitische outfit nam hij de handen van Nabu vast... lansen en pijlkoekers nam hij op en met de kroonprins ging hij naar de binnenhof. Hij (of: zij) ging(en) terug van de tempel van Nabû naar Esagil. Hij (of: zij) plengde(n) kurunnu-bier voor Bêl en de zoon van [...].

^a Waarschijnlijk in Simānu (juni 539) of Dûzu (juli 539) — ^b Meer bepaald vóór 26 september 539 — ^c Indien men aanneemt dat IM hier een afkorting is van IM.DÛ.A (= Akk. *pitiqtu*, 'bakstenen muur') dan zou deze passage als volgt kunnen vertaald worden: „Tot het einde van de maand Elûlu^b kwamen de goden van Akkad..., die boven de bakstenen muur zijn en die onder de bakstenen muur zijn, Babylon binnen.” Dit zou een verwijzing kunnen zijn naar de zgn. „Medische muur” (cfr. infra) — ^d Tussen 26 september en 26 oktober 539 — ^e 10 oktober 539 — ^f 12 oktober 539 — ^g Gouverneur van Cyrus, zelfde persoon als Gubarû, die even verder wordt vermeld (cfr. infra) — ^h Naam van een volk, dat in vroegere periodes af en toe een belangrijke rol speelde in Mesopotamië. Tegen het eerste millennium v.Chr. was de naam echter een anachronisme geworden (cfr. infra) — ⁱ 29 oktober 539 — ^j Zelfde persoon als Ugbaru — ^k Van 25 november 539 tot 21 februari 538 — ^l 6 november 539 — ^m Van 20 maart tot 26 maart 538. In het Gilgameš-epos (X v 14) wordt een rouwperiode vermeld van zes dagen en zeven nachten, wat in overeenstemming is met de hier vermelde periode, indien men aanneemt dat de rouwperiode begon tijdens de nacht van 20 op 21 maart en eindigde tijdens de nacht van 26 op 27 maart. Een inscriptie van Nabonidus geeft aan dat de rouwperiode voor de dood van Nabonidus' moeder zeven dagen en zeven nachten duurde. Geëxtrapoleerd naar de hier besproken rouwperiode betekent dit dat die reeds begon op 20 maart zelf en niet tijdens de nacht van 20 op 21 maart — ⁿ Waarschijnlijk de vierde dag van de maand Nisannu, namelijk 27 maart 538 — ^o Cambyses II, zoon en opvolger van Cyrus (529-522 v.Chr.) — ^p Tempel van Nabû te Babylon.

Tekst 4: de Cyrus-cilinder (AOAT 256, 550-554)

¹ Toen... de wereldstreken... een kleintje^a werd aangesteld als heer over zijn land... En... hij liet over hen aanstellen. ⁵ Hij maakte een evenbeeld van Esagil... voor Ur en de rest van de cultische plaatsen, een cultische orde die voor hen niet gepast was, een *onheilig* offer... Zonder vrees sprak hij het dagelijks toe en als teken van hatelijkheid liet hij de regelmatige offers onderbreken en *greep hij in de cultus*... plaatste hij in het midden van de cultische plaatsen. De eredienst van Marduk, de koning der goden, zijn binnenste bracht hij ten einde. Dagelijks bedreef hij het kwade tegen zijn stad^b... Zijn *onderdanen*, door een juk zonder enige rust richtte hij hen allen ten gronde.

⁹ Op een klacht van hen ontstak de Enlil der goden in een hevige woede... hun territorium. De goden, die onder hen woonden, verlieten hun tempels. ¹⁰ Tot zijn^c woede liet hij ze in Babylon binnentreden. Marduk, de *luisterrijke*, de *Enlil der goden*, wendde zich tot de ganse bewoonde wereld, wiens woning in puin lag, en de mensen van Sumer en Akkad, die tot lijken waren verworden, hij verzachtte zijn gemoed en hij kreeg medelijden. Hij onderzocht alle landen samen,

ars-provincie in
precies gaat, is
als 'Lu'-[ú-du il-
ander voorstel

r.
open van Per-

igen Ta[m-tim]
nië), wordt een

v.Chr.

goden van Kiš,
het einde van
n beneden IM^c
niet binnen in

igris een veld-
in Akkad zich
aten af. Op de
is vluchtte. Op
het leger van
Nabonidus, die
einde van de
de poorten van
il of de andere
derde dag van
n werden voor
uitsprak voor
gouverneurs in
de goden, die
plaatsen.

Ugbaru. In de
van de maand
iciële rouwpe-

²⁵ E-ningidar-
huis van Nabû

inspecteerde ze onderzoekend en zocht een oprechte koning, zijn hartsverlangen. Hij greep Cyrus, de koning van Anšan^d, met zijn hand vast en riep hem met zijn naam tot het koningschap over het ganse universum, hij riep zijn naam. Het land der Guteërs, alle Medische^e hordes liet hij neerbuigen aan zijn voeten^f. De zwarthoofdige mensen^g, die hij zijn handen deed bereiken^h, hen zocht hij te behandelen in waarheid en gerechtigheid. Marduk, de grote heer, die zijn mensen leidt, aanschouwde verheugd zijn goede daden en zijn oprecht hart. ¹⁵ Hij beval hem naar zijn stad Babylon te gaan en hij liet hem de weg naar Babylon inslaan. Zoals een vriend en gezelschap ging hij mee aan zijn zijde. Zijn talrijke troepen, waarvan — net zoals het water van een rivier — hun aantal niet kon bepaald worden, stapten met hun wapens omgord aan zijn zijde mee. Zonder slag of stoot liet hij hem binnengaan in Babylon, zijn stad. Hij redde Babylon van het onheil. Hij gaf Nabonidus, die hem niet vereerde, over in zijn handen. Alle inwoners van Babylon, het ganse land Sumer en het ganse land Akkad, vorsten en gouverneurs buigden zich voor hem en kusten zijn voeten, ze verheugden zich over zijn koningschap en hun gezicht straalde van vreugde. „De heer, die door zijn vrouwen de doden in leven hield en van nood en onheil allen redde”, zo zegenden ze hem welwillend en ze prezen zijn naam.

²⁰ Ik ben Cyrus, de koning van de wereld, de grote koning, de machtige koning, de koning van Babylon, de koning van Sumer en Akkad, de koning van de vier wereldstreken, de zoon van Cambyseⁱ, de grote koning, de koning van Anšan, de kleinzoon van Cyrus^j, de koning van Anšan, afstammeling van Teispes^k, de grote koning, de koning van Anšan, eeuwig zaad van het koningschap, waarvan geldt dat Bēl en Nabû zijn heerschappij liefhebben en waarvan ze het koningschap begeren tot vreugde in hun hart.

Toen ik in vrede Babylon binnentrad, betrok ik onder gejuich en gejubel het paleis van de koning als woning van de heerschappij. Marduk, de grote heer, plaatste voor mij als een lotsbestemming een zeer wijd hart dat Babylon liefheeft. Ik zoek hem dagelijks te vereren. Mijn talrijke troepen stapten in vrede Babylon binnen, een spelbreker liet ik in gans Sumer en Akkad niet opkomen.

²⁵ Ik bezocht de stad Babylon en alle cultische steden in goede toestand. Ik verzachtte de uitputting van de burgers van Babylon... die hij, tegen de wil in van de *god*, liet dienst doen onder een voor hen ongepast juk, hun juk hief ik op. Over mijn *goede* daden was Marduk, de grote heer, zeer verheugd. Mij, Cyrus, de koning, die hem vereert, en Cambyse, zoon en nakomeling van mijn lenden en de verzameling van mijn troepen zegende hij welwillend. Behouden en op een aangename manier gingen wij langs hem *voorbij*. De gemeenschap der koningen, die op tronen gezeten zijn van alle wereldstreken, van de Boven-Zee^l tot de Beneden-Zee^m, die in afgelegen gebieden wonen, de koningen van de Amorieten, die in tenten wonen, ³⁰ zij allen betaalden op zijn luisterrijk bevel hun aanzienlijk tribuut en in Babylon kusten ze mijn voeten. Van Babylon tot Assur en Susa, Akkad, het land Ešnunna, de stad Zabban, de stad Meturnu, Der tot aan de grens

van het land van de Guteërs, de cultische steden aan de andere kant van de Tigris, van dewelke de woningen reeds lange tijd in puin lagen— de goden, die erin hadden gewoond, bracht ik terug naar hun plaats en ik richtte een woning van eeuwigheid op. Ik verzamelde alle mensen en bracht ze terug naar hun woonplaatsenⁿ en op het bevel van Marduk, de grote heer, liet ik de goden van Sumer en Akkad, die Nabonidus tot woede van de heer der goden in Babylon had doen binnengaan, terug in hun vertrekken wonen, tot hun vreugde. Mogen alle goden, die ik terug naar hun cultische steden gebracht heb, dagelijks tegenover Bēl en Nabû een verlenging van mijn dagen bepleiten, mogen zij woorden voor mijn welzijn uitspreken en mogen zij tot Marduk, mijn heer, zeggen: „Cyrus, de koning, die u vereert, en zijn zoon Cambyses...” De inwoners van Babylon zegenden het koningschap, ik liet alle landen in een rustige woning verblijven... *Een gans*, twee eenden en tien bosduiven bovenop de gans, de eend en de bosduif... maakte ik dagelijks overvloedig. De muur Imgur-Enlil^o, de grote muur van Babylon, zijn wachtposten zocht ik te versterken. De bakstenen kade aan de oever van de stadsgracht, die een vroegere koning begonnen was te *bouwen* maar die zijn werk niet *voltooid* heeft,... ⁴⁰ *de stad was niet omringd* naar buiten toe, wat een vroegere koning niet gedaan heeft, zijn troepen, de mobilisering *van zijn land in Babylon*... ik bouwde ze opnieuw in asfalt en baksteen en *voltooidde hun werk*... *indrukwekkende deuren uit cederhout* met een bronzen bekleding, drempels en *nukuše^p gegoten uit kopererts*. *Waar hun poorten waren, heb ik aangebracht*... Een inscriptie van Aššur-bāni-apli^q, een koning die mij voorafgegaan is, *die ik daarin gezien had*... *tot in eeuwigheid*.

^a I.e. Nabonidus — ^b Bedoeld wordt Babylon, de stad waar Marduk de belangrijkste godheid was — ^c Marduks woede — ^d Huidig Tall-e Malyān. Streek en stad in het westen van Perzië (Pārsa), lange tijd samen met Susa de belangrijkste stad in Elam — ^e Iraans volk, nauw verwant met de Perzen, dat na de val van het Neo-Assyrische rijk (612) een belangrijke rol speelde in het Oude Nabije Oosten onder koningen-leiders zoals Cyaxares (ca. 625-584) en Astyages (ca. 584-550) — ^f Wellicht een verwijzing naar de machts-greep van Cyrus tegen Astyages — ^g Zo noemden de Mesopotamiërs zichzelf — ^h Bedoeld wordt dat Marduk hen in Cyrus' handen geeft — ⁱ Cambyses I (ca. 585-559), vader en voorganger van Cyrus II — ^j Cyrus I, regeerde over Anšan van ongeveer 610 tot ongeveer 585 — ^k Koning van Anšan (ca. 635-610), voorganger van Cyrus I — ^l De Middellandse Zee — ^m De Perzische Golf — ⁿ Verwijzing naar ondermeer de terugkeer van de Israëlieten naar Palestina — ^o Binnenste stadsmuur van Babylon, gebouwd uit leentichels. Deze muur was 6,5 meter dik en had om de 18,1 meter een wachttoren — ^p Deel van een deur — ^q Assurbanipal, koning van het Neo-Assyrische rijk van 666 tot 625.

Tekst 5: de „Verse Account” (AOAT 256, 571-572:2-3 en 9-13)

² Voor *de inwoners van Babylon* sprak hij zijn vredeswensen uit. ³ [...] een vizier duidde hij aan voor het heiligdom. ⁹ [...] de aarden mand, hij *voltooidde* de muur van Babylon. ¹⁰ [...] zoals Nebukadnezar^a vreugdevol te doen. ¹¹ *Het*

werk eraan voerde hij volledig uit, fort en bouwde hij aan de Imgur-Enlil. ¹² *De goden van het land Akkad*, man en vrouw, bracht hij terug naar hun heiligdommen. ¹³ *De goden die hun tronen verlaten hadden*, bracht hij terug naar hun cellae.

^a Nabû-kudurri-ušur, koning van Babylon van 604 tot 562, was ook als bouwheer actief, o.a. aan de muur Imgur-Enlil.

Tekst 6: de Dynastische Profetie (BHLT p.25 ii 17-24)

¹⁷ Er zal een koning van Elam opkomen, de scepter [...] ¹⁸ Hij zal hem van zijn troon stoten [...] ¹⁹ Hij zal de koning (gevangen) nemen en de koning die van zijn troon opstond [...] ²⁰ De koning van Elam zal zijn plaats wijzigen [...] ²¹ Hij zal hem in een ander land doen wonen [...] ²² Die koning zal het land onderdrukken [...] ²³ Alle landen zullen hem tribuut betalen. ²⁴ Gedurende zijn regering zal het land Akkad geen vredige verblijfplaats bewonen.

Tekst 7: Berossos, Bab., 3 (FGrHist IIIc 680 F 9a, pp.393-394)

¹⁵⁰ In het zeventiende jaar van zijn^a regering vertrok Cyrus met een grote strijdmacht uit Perzië en nadat hij eerst de rest van het koninkrijk veroverd had, trok hij op tegen Babylonië. ¹⁵¹ Op de hoogte gebracht van zijn komst, kwam Nabonidus hem met zijn leger tegemoet. Hij leverde slag, maar werd verslagen, waarop hij vluchtte met een aantal volgelingen en zich opsloot in de stad Borsippa. ¹⁵² Cyrus nam Babylon in en nadat hij het bevel had gegeven de buitenste muren van de stad af te breken omdat ze er al te imposant uitzagen en de indruk wekten dat de stad onneembaar was, trok hij op tegen Borsippa, om Nabonidus te belegeren. ¹⁵³ Deze laatste wachtte evenwel het beleg niet af, maar gaf zich over. Cyrus behandelde hem op een welwillende manier, hij deporteerde hem uit Babylon en gaf hem Karmanië^b als residentie. Daar bracht Nabonidus de rest van zijn leven door en daar is hij ook gestorven.

^a Nabonidus' regering — ^b Huidig Kermān, landstreek in het oosten van Perzië.

COMMENTAAR: DE POLITIEK-MILITAIRE GESCHIEDENIS VAN BABYLONIË TUSSEN 550 EN 535

Na zijn geslaagde opstand tegen de Medische koning Astyages verwierf Cyrus de macht in het Medische rijk, één van de vier grootmachten in het toenmalige Oude Nabije Oosten. Toen de nieuwe koning relatief snel het Lydische rijk van Croesus op de knieën kreeg, vormde hij een rechtstreekse bedreiging voor het Neo-Babylonische rijk van Nabonidus.

De relaties tussen het Neo-Babylonische rijk en het Achaemenidische rijk onder Cyrus zijn niet gemakkelijk te reconstrueren. De belangrijkste bron daarvoor is de Nabonidus-kroniek. Volgens die tekst stak Cyrus in 547 de Tigris over ten zuiden van Arbela en rukte hij op tegen een land waarvan de naam ongelukkigerwijs te beschadigd is om hem te kunnen lezen. Mogelijk betreft het hier een verwijzing naar de verovering van Lydië, maar de meningen hierover zijn verdeeld. Wel is het zeker dat hij, door op die plaats de Tigris over te steken, Assyrië binnendrong. Aangezien Assur en Ninive waarschijnlijk onder Neo-Babylonische controle stonden (op basis van tekst 4, lijn 30), gaat het hier om een schending van het Babylonische territorium. Opmerkelijk is bovendien dat op dat moment Bel-šar-ušur (de Bijbelse Belshazzar), de zoon van Nabonidus, zich in Dūr-karāšu bevond, een militaire post in het noorden van Babylonië, mogelijk één van de steunpunten voor de verdediging van Noord-Babylonië. De reden voor zijn aanwezigheid daar is misschien te vinden in extra waakzaamheid vanwege de Babyloniërs voor een plotse aanval van Cyrus op diens doortocht door Assyrië.

Wanneer het Lydische rijk van Croesus in handen viel van Cyrus (547/46) werd de situatie voor Nabonidus heel penibel. Hij was als het ware omringd door een grootmacht, die hem op ieder moment kon aanvallen. Waarschijnlijk kwamen er vanaf dan geregeld kleinere conflicten voor tussen de twee staten.

Toch werden er pogingen ondernomen om de spanning enigszins te verlichten. Een inscriptie van Nabonidus stelt dat de koningen van Egypte, die van „het land der Meden”¹ en die van Arabië verdragen sloten met Nabonidus. De inscriptie dateert naar alle waarschijnlijkheid uit 542/41 of 541/40, maar is jammer genoeg de enige bron voor een dergelijk verdrag.

Of er nu een verdrag gesloten was of niet, het is vrij zeker dat er zich tijdens de winter van 540-539 opnieuw schermutselingen voordeden tussen de Perzische en Babylonische legers. Er is immers sprake van Perzische troepen in tekst 2.

De dreiging van Cyrus werd alsmaar groter. Een aanduiding daarvoor is de overdracht van Mesopotamische godenbeelden naar Babylon (teksten 3 en 4) op bevel van Nabonidus. Deze overdracht is ook in documentaire spijkerschriftteksten vermeld en werd waarschijnlijk doorgevoerd omdat Nabonidus ervoor vreesde dat de godenbeelden van andere steden in handen van Cyrus zouden kunnen vallen. Een andere geopperde mogelijkheid is dat Nabonidus de Mesopotamische steden door het „gijzelen” van hun godenbeelden aan zich wou binden met het oog op de komende strijd. Waarschijnlijk speelden beide factoren mee in de beslissing van Nabonidus. Die beslissing kadert in een Babylonische traditie: reeds driemaal vóór de regering van Nabonidus hadden Babylonische koningen de goden van Babylonië op één plek samengebracht als er oorlog dreigde.

De strijd begon in oktober 539, wanneer Cyrus nogmaals langs de Diyala (Herod. I 189) de Tigris bereikte en die overstak bij Opis. Hij werd daar evenwel

¹ In een duplicaat van deze inscriptie is er sprake van „de stad van de Meden”, i.e. Ecbatana.

opgewacht door het Babylonische leger en het resultaat was een eerste veldslag. Deze werd door Cyrus' troepen gewonnen. De slag bij Opis betekent dat Cyrus door de zogenaamde „Medische Muur” brak, een verdedigingsmuur in Babylo-nië die gebouwd werd door Nebukadnezar tegen de dreiging van de toenmalige Meden. Het is dan ook niet verwonderlijk dat Nabonidus precies daar zijn eerste hinderpaal voor Cyrus had opgesteld. De zware verliezen aan de kant van de Babyloniërs, beschreven in de Nabonidus-kroniek, wijzen op het felle verzet van het Neo-Babylonische leger.

Na deze veldslag leek de veer gebroken bij de Babyloniërs: op 10 oktober viel Sippar, zonder slag of stoot. Twee dagen later was Babylon hetzelfde lot beschoren. Ondanks de omsingeling van het Esagil door Guteërs bleef het al bij al rustig in de stad en gingen de rituelen gewoon door (tekst 3).

Nabonidus zelf was ofwel na de slag bij Opis (tekst 7) ofwel na de val van Sippar (tekst 3) gevlucht. Beide bronnen blijven verschillen vertonen betreffende Nabonidus: volgens de Nabonidus-kroniek (tekst 3) werd Nabonidus gevangen genomen in Babylon, volgens Berossos (tekst 7) vluchtte hij naar Borsippa en werd hij pas ná de verovering van Babylon gevangen genomen in datzelfde Borsippa.

Bij de verovering van Babylon speelde ene Ugbaru een zeer belangrijke rol. Hij was de feitelijke veroveraar van deze stad, zij het in naam van Cyrus. Op 12 oktober kwam hij immers de stad binnen met het leger van Cyrus. Pas op 29 oktober zou Cyrus in Babylon aankomen. Men neemt tegenwoordig aan dat Ugbaru, de „gouverneur van de Guteërs”, dezelfde persoon is als Gubaru, de „districtsgouverneur”. Aangezien zijn overlijden vermeld wordt in tekst 5 kan hij evenwel niet identiek zijn aan Gubaru, die later provinciegouverneur van Babylonië en Syro-Palestina zou worden.

Men is het er evenwel niet over eens, wie Ugbaru/Gubaru nu eigenlijk was. De aanduiding „gouverneur van de Guteërs” helpt ons niets verder daar tijdens het eerste millennium de naam 'Guti' een anachronisme was ter aanduiding voor het oosten of het noorden. Volgens Xenophon (Cyr. IV 6,1-7) was hij een Baby-loniër die overliep naar het kamp van Cyrus. De stelling van enkele auteurs dat hij gouverneur was van een Neo-Babylonische provincie die grensde aan het Achaemenidische grondgebied en dat hij op het kritieke moment overliep, is dan ook op Xenophon's relaas gebaseerd. Toch is het waarschijnlijker dat hij gou-verneur was van een Achaemenidische provincie die zeker West-Medië en Noordoost-Assyrië omvatte. Deze opvatting wordt gesteund door het gegeven dat Cyrus in zijn cilinder-inscriptie (tekst 4) te kennen geeft dat de heilige ste-den, waarvandaan de godenbeelden kwamen die in opdracht van Nabonidus naar Babylon werden gebracht, zich uitstrekten „tot de grenzen van Gutium”. Daar-uit kan blijken dat het genoemde Gutium niet tot het Neo-Babylonische rijk behoorde en dat Ugbaru/Gubaru dus geen Babylonisch gouverneur kon zijn.

Na de inname van Babylon veroverde Cyrus ook de steden in het zuiden van Mesopotamië. Een tekst uit Uruk (GCCI I 390), die geschreven werd op

13 oktober 539, de dag na de val van Babylon, toont aan dat men daar nog niet op de hoogte was van het voorval: de tekst is immers gedateerd onder Nabonidus. Ook bracht Cyrus de goden terug die Nabonidus naar Babylon had gebracht (teksten 3, 4 en 5).

In Babylon zelf benoemde Cyrus Gubaru/Ugbaru tot machthebber in Babylon omwille van zijn groot aandeel in de verovering van deze stad. Na zijn dood op 6 november 539 werd hij opgevolgd door Cambyses, Cyrus' zoon. De ceremonie, beschreven op het einde van tekst 5 heeft waarschijnlijk betrekking op de officiële installatie van Cambyses als koning van Babylon. Cambyses zou die functie slechts bekleden tot december 538.

Met de verdwijning van Nabonidus kwam het ganse territorium van het Neo-Babylonische rijk in handen van Cyrus, die een provinciaal bestuur begon uit te werken. Wat betreft Babylonië resulteerde dit ten laatste in 535/34 tot de vorming van een satrapie Babylonië en Syro-Palestina. De eerste gouverneur van deze satrapie was Gubaru (die ondanks de naamsgelijkheid niet te verwarren is met de reeds eerder besproken Ugbaru/Gubaru). Hij volgde als hoogste gezagsdrager in Babylonië Nabû-ahhē-bullit op, die reeds vanaf 548/47 de functie vervulde van *šakin māti*, i.e. de provinciegouverneur.

Maar wat was er ondertussen gebeurd met Nabonidus nadat hij gevangen genomen was? Over diens lot doen verschillende verhalen de ronde. Xenophon lijkt te stellen dat de koning gedood werd bij een inval in het paleis, maar sommigen geloven op basis van het boek Daniël 5,30 dat het hier gaat over Bēl-šar-ušur, de zoon van Nabonidus. Berossos stelt dat hij werd verbannen naar Karmanië en dit verhaal wordt bevestigd door de Dynastische Profetie (tekst 6), die stelt dat de koning naar een ander land gebracht werd.

Niet enkel dankzij zijn militaire kracht kon Cyrus Babylon veroveren. De jaren voor de verovering heeft een goed geoliede Perzische propagandamachine de militaire actie perfect voorbereid. Dit gebeurde waarschijnlijk door het steunen van de oppositie tegen Nabonidus binnen Babylonië.

Sporen van die propaganda vinden we rechtstreeks in de Cyrus-cilinder (tekst 4) en in de „Verse Account” (tekst 5). De eerstgenoemde tekst kan verdeeld worden in drie delen. In het eerste deel is Marduk het onderwerp. Omdat Nabonidus het zo bont gemaakt heeft en de traditionele godsdienst op zijn kop gezet heeft, ontsteekt Marduk in woede en zoekt een nieuwe koning voor de Babyloniërs. Uiteraard valt zijn oog op Cyrus, die hij dan triomfantelijk naar Babylon leidt. Het tweede deel omvat de titulatuur van Cyrus en in het derde deel illustreert Cyrus hoe goed het is nu hij aan de macht is, hoe blij Marduk is met deze gang van zaken en welk een zegen Cyrus wel is voor Babylon (hij brengt de goden terug naar hun heilige steden en hij restaureert zelfs de stad; beide feiten worden ook vermeld in de „Verse Account”). Een ander spoor van de Perzische propaganda is de continue voorstelling in de latere literatuur van Nabonidus als een verdorven koning ten opzichte van de goede koning Cyrus.

SCHETS VAN DE HOOFDPERSONEN: NABONIDUS EN CYRUS

NABONIDUS

Nabonidus, de laatste koning van het Neo-Babylonische rijk en meteen ook de laatste inheemse koning van Babylonië, was de zoon van Nabû-balāssu-iqbi, een leider van een Aramese stam die in Babylonië gevestigd was. Hij bemachtigde de troon in 556 via een staatsgreep tegen Lābāši-Marduk. Zijn regeringsperiode is vooral bekend door zijn verblijf in Teima in Arabië en door zijn religieuze opvattingen.

Nadat hij in zijn eerste drie jaren als koning enkele militaire expedities geleid had tegen Hume in Klein-Azië (555), Hamat in Syrië (554) en Ammananu, ook in Syrië (553) trok hij ergens tussen zijn derde en zesde regeringsjaar naar Teima en zou daar tien jaar blijven. Tijdens die periode liet hij het bestuur in Babylonië over aan zijn zoon Bēl-šar-ušur (de Bijbelse Belshazzar). Deze vrijwillige verbanning en daaruit voortvloeiend zijn afwezigheden op het jaarlijkse Nieuwjaarsfestival wekten heel wat wrevel bij de clerus en de burgers van vooral Babylon. Dit ongenoegen werd ook gevoed door zijn devotie voor de maangod Sîn, die hij 'heer der goden' en 'koning der goden' noemde. Op die manier werden de traditionele goden zoals Marduk, Nabû en Šamaš naar de achtergrond verdrongen, wat logischerwijs niet naar de zin was van de priesters van die traditionele goden. Hier moet evenwel de kanttekening gemaakt worden dat er ook politieke motieven achter deze 'godsdiensstrijd' schuilgaan. Nabonidus trachtte immers op zijn manier en reeds vanaf het begin van zijn regering de koninklijke invloed op het tempelwezen te vergroten, wat dus het ongenoegen van de clerus verklaart.

Nabonidus was ook een bedrijvig bouwmeester en hij liet heel wat tempels restaureren. In 539 eindigde zijn regering na de intocht van Cyrus.

CYRUS

Cyrus was de zoon van Cambyses II, de koning van de Perzische stammen die in Anšan woonden, en — althans volgens Herodotus — van Mandane, een dochter van de Medische koning Astyages. Wellicht werd hij rond 600 geboren.

Rond 559 volgde hij zijn vader op als koning van Anšan en aanvankelijk betoonde hij loyaliteit aan Astyages (zoals Cambyses II ook had gedaan). In 553 echter begon hij een opstand tegen Astyages, die hij in 550 succesvol kon afsluiten en die het begin van een ware veroveringstocht inluidde. In 549/48 annexeerde hij ondermeer Parthië, Hyrcanië en Armenië. In 547/46 viel het Lydische Rijk van Croesus onder zijn mokerslagen. Tussen 547 en 540 werd ook Centraal-Azië veroverd en in 539 viel Babylon en waarschijnlijk ook Susa. Vervolgens werden Syro-Palestina en delen van het Arabische schiereiland aan zijn grondgebied toegevoegd.

Cyrus was ruimdenkend, zeker op religieus vlak. Zo respecteerde hij de Babylonische goden en maakte hij een einde aan de Babylonische ballingschap van de Israëlieten. Hij stierf in 530 tijdens een militaire campagne tegen de Massageten in Centraal-Azië. Ondanks enkele Babylonische propaganda-teksten waarin hij veroordeeld wordt, geven de bronnen (ook Griekse auteurs zoals Plato en Xenophon) ons een beeld van een groot veroveraar en een wijs staatsman.

Cyrus werd evenwel niet altijd als moreel hoogstaand en rechtvaardig voorgesteld. Zo schetst de uit de hellenistische periode daterende Dynastische Profetie (tekst 6) een ronduit negatief beeld over zijn regering.

Deze propaganda moest de tegenstand tegen Cyrus en de Perzen wegwerken. Die was er immers genoeg. Dat bewijst de propaganda met zijn overdreven taalgebruik op zich al. Bovendien zouden er bij de dood van Cambyses en die van Darius I nieuwe opstanden uitbreken in Babylonië. Bij de eerste twee opstanden (na de dood van Cambyses) claimden de rebellenleiders dat ze Nebukadnezar heetten en zonen waren van Nabonidus, een koning die dus nog voortleefde in de herinnering van sommigen.

Tot slot volgt er een bespreking van de andere tradities betreffende deze fase in de Babylonische geschiedenis. Naast de auteurs van de spijkerschriftteksten hebben ook Herodotus (I 188-191) en Xenophon (Cyr. VII 5,1-36) een verslag gebracht van de verovering van Babylon. Volgens Herodotus liet Cyrus, nadat hij dicht bij de stad een veldslag had uitgevochten tegen de Babyloniërs, de bedding van de Eufraat droogleggen en zo konden de Perzen Babylon binnendringen en veroveren. De Griekse historiograaf benadrukt ook nog dat de Babyloniërs zich wel zouden verzet hebben als ze maar geweten hadden dat de Perzen eraan kwamen. Ze waren evenwel een feest aan het vieren en waren daardoor verrast. Het verslag van Xenophon is iets uitgebreider, maar komt op hetzelfde neer: Cyrus bereikt zonder slag of stoot Babylon, leidt de rivier af en kan zo de stad binnendringen. Interessant is wel dat Xenophon expliciet vermeldt dat Cyrus zijn intrek nam in het koninklijk paleis (VII 5,57), iets wat ook door tekst 4 vermeld wordt. Ook bij Xenophon vierden de Babyloniërs een feest. Die traditie, die ook in het boek Daniël (hoofdstuk 5) vermeld wordt, kan een historische waarheid bevatten. Mogelijk voerde Nabonidus de feesten, verbonden met de cultus van Sîn van Harran, in Babylon in. Het feest dat de inwoners van Babylon dan aan het vieren waren tijdens de Perzische inval, is het *akîtu*-feest van Sîn. Dat begon immers op 17 Tašrîtu, terwijl Babylon ingenomen werd op 16 Tašrîtu.

LITERATUUR

Beaulieu 1989

P.A. Beaulieu, *The Reign of Nabonidus, King of Babylon 556-539 B.C.* (YNER 10), New Haven, 1989.

Briant 1996

P. Briant, *Histoire de l'empire perse de Cyrus à Alexandre* (Achaemenid History 10), Paris, 1996.

Dandamayev 1989

M.A. Dandamayev, *A Political History of the Achaemenid Empire* (transl. W.J. Vogelsang), Leiden, 1989.

Galling 1964

K. Galling, *Studien zur Geschichte Israels im persischen Zeitalter*, Tübingen, 1964.

CYRUS

en ook de laat-
u-iqbi, een lei-
emachtigde de
ingsperiode is
ligieuze opvat-

pedities geleid
nanaanu, ook in
naar Teima en
Babylonië over
verbanning en
sfestival wek-
Dit ongenoe-
hij 'heer der
itionele goden
logischerwijs
er moet even-
n achter deze
anier en reeds
mpelwezen te

it tempels res-

stammen die
ne, een doch-
eboren.

aanvankelijk
daan). In 553
ol kon afslui-
8 annexeerde
sche Rijk van
aal-Azië ver-
werden Syro-
l toegevoegd.
hij de Baby-
schap van de
Massageten in
aarin hij ver-
n Xenophon)

- George 1996
A.R. George, Studies in Cultic Topography and Ideology, *BiOr* 53 (1996) 363-395.
- Glassner 1993
J.-J. Glassner, *Chroniques mésopotamiennes* (Roue à livres), Paris, 1993.
- Grayson 1975
A.K. Grayson, *Assyrian and Babylonian Chronicles* (Texts from Cuneiform Sources 5), Locust Valley, 1975.
- Kuhrt 1988
A. Kuhrt, Babylonia from Cyrus to Xerxes, in: *CAH² IV* (1988), 112-138.
- Oppenheim 1985
A.L. Oppenheim, The Babylonian Evidence of Achaemenian Rule in Mesopotamia, in: *CHI II* (1985), 529-587.
- Schaudig 2001
H. Schaudig, *Die Inschriften Nabonids von Babylon und Kyros' des Grossen samt den in ihrem Umfeld entstandenen Tendenzschriften* (AOAT 256), Münster, 2001.
- Young 1988
T.C. Young, The Early History of the Medes and the Persians and the Achaemenid Empire to the Death of Cambyses in: *CAH² IV* (1988), 1-52.

EXTRA AFKORTINGEN

- ABC = A.K. Grayson, *Assyrian and Babylonian Chronicles* (Texts from Cuneiform Sources 5), Locust Valley, 1975.
- BHLT = A.K. Grayson, *Babylonian Historical-literary Texts* (Toronto Semitic Texts and Studies 3), Toronto, 1975.
- CHI = Cambridge History of Iran.
- FGrHist = F. Jacoby, *Fragmente der griechischen Historiker*.